

PSIHOSOCIJALNE POTREBE JEDNORODITELJSKIH PORODICA

-BROŠURA ZA PROFESIONALCE-

Sarajevo, 2015. godine

Naziv brošure:
„Psihosocijalne potrebe jednoroditeljskih porodica“

Autor:
Aldijana Zagorac, dipl. psiholog

Saradnik:
Tarik Smailbegović, dipl. socijalni radnik

Izdavač:
Kantonalna javna ustanova
„Porodično savjetovalište“ Sarajevo
www.porodicno.ba

Za izdavača:
Senad Alić, prof.

Urednik i lektor:
Dijana Simanić, prof.

Dizajn:
"Štamparija Fojnica" D.D. Fojnica

Tiraž:
300 primjeraka

Zabranjeno je umnožavanje u komercijalne svrhe.
Priručnik je u elektronskom obliku dostupan na www.porodicno.ba

RIJEČ IZDAVAČA

Poštovani,

U našem radu sa porodicom posebnu pažnju smo posvetili jednoroditeljskoj porodici imajući u vidu senzibilitet koji ona nosi sa sobom.

Uvažavajući specifičnosti jednoroditeljske porodice željeli smo se bliže upoznati sa potrebama koje ista nosi, te smo proveli istraživanje s ciljem upoznavanja potreba jednoroditeljske porodice, organizirali okrugli sto u cilju pokretanja projekta psihosocijalne podrške.

Brošura koja je pred vama predstavlja sintezu zaključaka provedenih aktivnosti i namjenjena je profesionalcima koji u svom radu osnažuju kapacitete jednoroditeljske porodice.

Želja nam je da kroz ovu brošuru zajednički pospješimo funkcioniranje ovih porodica.

Senad Alić, direktor

SADRŽAJ

I O JEDNORODITELJSKOJ PORODICI	9
II REZULTATI ISTRAŽIVANJA U KANTONU SARAJEVO	11
<i>Metodologija</i>	11
<i>Sociodemografske karakteristike sudionika istraživanja</i>	12
<i>Kontakt djeteta sa drugim roditeljem</i>	14
<i>Alimentacija</i>	15
<i>Strategije suočavanja sa problemima</i>	17
<i>Strategije suočavanja sa problemima u odnosu na spol, tip porodice i uzrok nastanka jednoroditeljske porodice</i>	18
<i>Aspekti pomoći jednoroditeljskim porodicama od strane društva</i>	19
<i>Utjecaj porodične strukture na posao, društveni život i zadovoljavanje potreba djeteta</i>	20
<i>Procjena prilagođenosti porodice</i>	22
<i>Zaključci</i>	24
III SMJERNICE ZA BUDUĆE DJELOVANJE	26
IV LITERATURA	33

I O JEDNORODITELJSKOJ PORODICI

Porodica se definira kao osnovna društvena ćelija i kao jedna od najsloženijih, najstarijih i najtrajnijih društvenih grupa. Ona predstavlja primarno socijalno okruženje u životu čovjeka i ima najvažniji utjecaj na njegovu socijalizaciju tokom ranih godina života (Vasta i sur., 2001).

Kada je u pitanju struktura porodice, u literaturi se najčešće govori o potpunoj (nuklearnoj) i nepotpunoj (jednoroditeljskoj) porodici. Potpuna porodica se sastoji od dvoje supružnika i njihove rođene ili usvojene djece i ona je još uvijek najzastupljeniji oblik uređenja porodice. Međutim, danas je primijetno povećanje broja jednoroditeljskih porodica, odnosno porodica u kojima usljed smrti, razvoda braka, napuštanja porodice od strane jednog roditelja ili izvanbračnog rođenja djeteta jedan roditelj izlazi iz porodičnog okvira, dok drugi mora ponovo organizirati porodični život i sam izvršavati brojne zadatke.

U stručnoj literaturi se uz izraz jednoroditeljska porodica kao sinonimi koriste različiti izrazi kao što su: napuštena ili nekompletna porodica, razorena porodica, nepotpuna porodica, itd. Ovi izrazi su dosta stigmatizirajući, odnosno nose sa sobom negativne konotacije i nisu prikladan naziv za ovu populaciju. Također, koriste se i izrazi kao što su samohrani roditelj, roditelj samac, jedan roditelj, roditelj koji živi sam, i slični izrazi koji su po svom značenju uži, tako da je s obzirom na samu strukturu porodice možda najprihvatljiviji naziv „jednoroditeljske porodice“. Međutim, ni upotreba ovog termina nije najsretnije rješenje, jer se njime potpuno pokriva uloga drugog roditelja u odgoju djece. Naime, u porodicama djece razvedenih roditelja i djece nevjenčanih roditelja upravo je aktivni angažman drugog roditelja u odgoju djece jedan od najvažnijih faktora koji utječe na kvalitetu porodičnih odnosa i životni standard porodice.

Broj jednoroditeljskih porodica u mnogim evropskim zemljama se povećava, s tim da prevalencija varira u različitim zemljama. Najviše jednoroditeljskih porodica živi u Velikoj Britaniji (22%), a najmanje u Španiji (5%), dok je prosjek za Evropu 12%. U susjednoj zemlji, Hrvatskoj, prema podacima iz 2001. godine živi 15% samohranih roditelja ili jednoroditeljskih porodica (Cujzek-Semov i Kos, 2008). Egzaktni podaci o broju jednoroditeljskih porodica u Bosni i Hercegovini ne postoje.

Također, nije nam poznato da su u Kantonu Sarajevo, pa i šire u BiH provedena istraživanja o ovoj populaciji, međutim istraživanja u Hrvatskoj (Raboteg-Sarić, Pećnik i Josipović, 2003) dosljedno pokazuju da se jednoroditeljske

porodice susreću sa brojnim problemima, prije svega lošim materijalnim položajem, kojeg dodatno otežava neplaćanje alimentacije od strane drugog roditelja, zatim teškoćama usklađivanja radne i roditeljske uloge, narušenim tjelesnim i psihološkim zdravljem samohranog roditelja koje se javlja kao posljedica hroničnog stresa, nerazumijevanjem okoline za jednoroditeljske porodice, nedovoljnom socijalnom podrškom, predrasudama okoline, itd. Ovi podaci upućuju na to da su jednoroditeljske porodice društveno osjetljiva kategorija kojoj je potrebna i materijalna pomoć i psihosocijalna podrška. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, kao i to da se broj jednoroditeljskih porodica povećava, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ u svom nastojanju da pruži podršku porodici provela je istraživanje s ciljem ispitivanja psihosocijalnih potreba jednoroditeljskih porodica, a u svrhu kreiranja projekta psihosocijalne podrške ovakvim porodicama.

U ovoj brošuri predstavljeni su neki od najznačajnijih rezultata našeg istraživanja s namjerom ukazivanja na neka specifična obilježja jednoroditeljskih porodica i upoznavanja sa teškoćama sa kojima se susreće ova društveno osjetljiva kategorija.

Također, kroz ovu brošuru predstavljeni su i elaborirani zaključci Okruglog stola o jednoroditeljskim porodicama, koji smo organizirali u saradnji sa JU „Kantonalni centar za socijalni rad“, a kojoj se i ovim putem zahvaljujemo na ustupljenim informacijama o radu ove ustanove sa jednoroditeljskim porodicama.

Navedeni zaključci Okruglog stola predstavljaju smjernice profesionalcima koji u svom radu djeluju u cilju pomoći ovoj populaciji.

II REZULTATI ISTRAŽIVANJA U KANTONU SARAJEVO

Roditeljstvo je kompleksan „zadatak“ koji je često praćen određenom količinom stresa bez obzira na to odgaja li roditelj dijete sam ili ga odgaja zajedno s bračnim partnerom. Ali, činjenica jeste da je u samohranom roditeljstvu prisutno više stresa jer je stres u ovoj populaciji nerijetko rezultat ili je u kauzalitetu dva stresora- i to životnog događaja (razvod, smrt) i hroničnog opterećenja (problemi u roditeljstvu i u usklađivanju većeg broja socijalnih uloga).

Uzimajući u obzir činjenicu da jednoroditeljske porodice čine posebno osjetljivu društvenu grupu koja je sve češći oblik porodičnog života, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ je provela istraživanje s ciljem ispitivanja psihosocijalnih potreba jednoroditeljskih porodica, te uobičajenih načina suočavanja sa problemima u ovoj populaciji, a u svrhu kreiranja projekta psihosocijalne podrške ovakvim porodicama. Također, jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je senzibiliziranje društva, ali i zakonodavne i izvršne vlasti Kantona Sarajevo za probleme i potrebe jednoroditeljskih porodica.

Metodologija

U cilju postavljanja validnog i reprezentativnog uzorka istraživanja od osnovnih škola Kantona Sarajevo zatraženi su podaci o broju djece iz jednoroditeljskih porodica. Na taj način smo došli do podatka da je u 56 škola koje su nam dostavile podatke 3147 djece iz jednoroditeljske porodice. Postupkom stratifikacije određen je uzorak istraživanja koji je obuhvatio 429 roditelja djece iz jednoroditeljskih porodica.

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik koji se sastoji iz tri dijela. Prvi dio upitnika se odnosi na sociodemografske karakteristike, te neke opće karakteristike vezane za jednoroditeljske porodice. Drugi dio upitnika čine pitanja iz standardiziranog upitnika za procjenu načina rješavanja problema i strategije ponašanja koje koriste porodice kada se suočavaju sa problemima ili krizom (F-COPES Family Crisis- Oriented Scales, Mc Cubbin, Olson i Larsen, 1987). Treći dio upitnika su pitanja otvorenog tipa u kojima ispitanici navode koji su to najveći problemi sa kojima se suočavaju, te na koji način se oni mogu riješiti.

Istraživanje se realiziralo u saradnji sa pedagoško-psihološkom službom osnovnih škola Kantona Sarajevo, pismenim putem kroz dostavljanje upitnika roditeljima i pismo motivacije koje objašnjava cilj istraživanja, na koji način su roditelji izabrani, te kolika je važnost njihovog sudjelovanja u istraživanju i njihov zadatak kao sudionika u tom istraživanju.

Sociodemografske karakteristike sudionika istraživanja

U istraživanju je učestvovalo 85,8% majki i 14,2% očeva. Iako ne postoje pouzdani podaci o populaciji jednoroditeljskih porodica u Kantonu Sarajevo, ali ni u BiH, ovaj podatak može biti pretpostavka da ovakav omjer roditelja različitog spola u našem uzorku približno odgovara omjeru samohranih majki i očeva u populaciji jer ovaj podatak korespondira sa podacima dobivenim u Hrvatskoj i u nekim drugim evropskim zemljama. Naime, u Hrvatskoj 83% jednoroditeljskih porodica čine majke s djecom, a 17% očevi s djecom (Cujzek-Semov i Kos, 2008), a i u Evropi žene dominiraju u jednoroditeljskim porodicama (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Posredovanje prilikom razvoda bračnih partnera sa djecom koje je zakonska obaveza i koje obavlja KJU „Porodično savjetovalište“ Sarajevo također pokazuje da se sporazumi roditelja u najvećem broju slučajeva postižu tako da će djeca živjeti sa majkom. Naime, prema Porodičnom zakonu FBiH pri dodjeljivanju starateljstva nad djecom nakon razvoda roditelja sud traži mišljenje i prijedlog organa starateljstva koji je dužan uzeti u obzir mišljenje osobe ovlaštene za posredovanje. Pored toga, sud može prihvatiti sporazum roditelja o tome sa kojim će roditeljem dijete živjeti, o načinu održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa drugim roditeljem i o roditeljskom staranju, ukoliko ocijeni da je sporazum u najboljem interesu djeteta.¹ Iako izgleda da su žene sklonije da preuzmu glavnu ulogu u brizi za djecu nakon razvoda braka, samohrani očevi su grupa koja je društveno vrlo zanemarena, jer politika roditeljstva favorizira majke kao roditelje kojima djeca pripadaju nakon razvoda. Također, češće se govori o ženama kao samohranim majkama nego o samohranim očevima, a mnoga istraživanja, ali i programi pomoći usmjereni su samo na populaciju samohranih majki. Gotovo trećina jednoroditeljskih porodica iz našeg uzorka, tačnije 28,2% su proširene, odnosno u njima žive članovi iz više generacija, najčešće nana i dedo, a 71,8% porodica čine roditelj sa djecom.

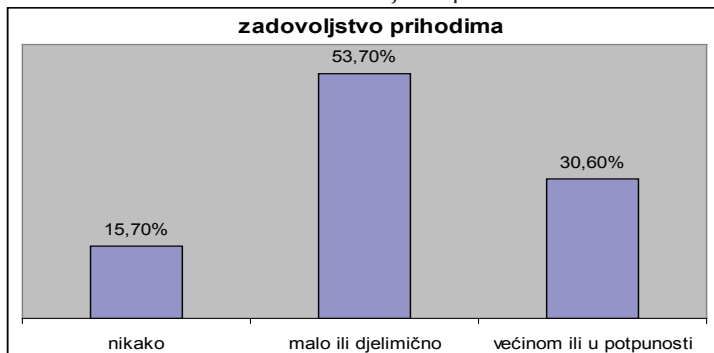
¹ <http://www.fbihvlada.gov.ba>

Većina roditelja (61,3%) ima srednju stručnu spremu, 22,4% je visokoobrazovnih, 7,9% roditelja ima završenu samo osnovnu školu, 2,3% višu stručnu spremu, a 0,7% roditelja je bez školske spreme.

Istraživanjem je obuhvaćeno 60,8% roditelja koji su razvedeni, 22% roditelja čiji je partner preminuo (udovac/udovica), 8,6% onih čiji je partner otišao da živi negdje drugo, te 8,6% onih koji imaju dijete rođeno izvan braka. Od toga 21 roditelj (4,9%) je zasnovao novu bračnu zajednicu. Podaci Statističke agencije EU pokazuju da u gotovo svim državama Evropske Unije od početka šezdesetih godina XX vijeka kontinuirano opada broj sklopljenih brakova, istovremeno raste stopa razvoda, a uz to raste i broj vanbračno rođene djece (Eurostat, 2010, prema Milenković, 2012). Stoga nije iznenađujući ovako visok udio razvedenih roditelja u populaciji jednoroditeljskih porodica u našem istraživanju. Naime, brak je najosjetljiviji ljudski odnos i kao takav veoma je ranjiv. Dešava se da mladi nesprenni ulaze u brak, sa nerealnim očekivanjima i ne uspijevaju izgraditi kvalitetan i finkcionalan partnerski odnos što uzrokuje nisko zadovoljstvo i neslaganje u braku, a koje često rezultira razvodom. Također, uzrok povećanog broja razvoda možemo tražiti i u sve bržem načinu života, kao i manjoj ekonomskoj ovisnosti žena, težnji ka samostalnosti i razvoju karijere.

Zanimljivo je da 76,7% roditelja koji se brinu za djecu ostvaruje neki prihod, od toga 60,4% roditelja dobija platu, 9,6% penziju, 4% invalidninu, 9,6% njih ostvaruje (i) neki drugi prihod. Evidentno je da i članovi šire porodice doprinose zajedničkom budžetu najčešće kroz penzije (56,47%), plate (28,23%), invalidnine (58%) i druge prihode (4,7%). U nekim slučajevima prihodi koje ostvaruju članovi šire porodice su jedini prihodi porodice.

Grafikon 1- Zadovoljstvo prihodima

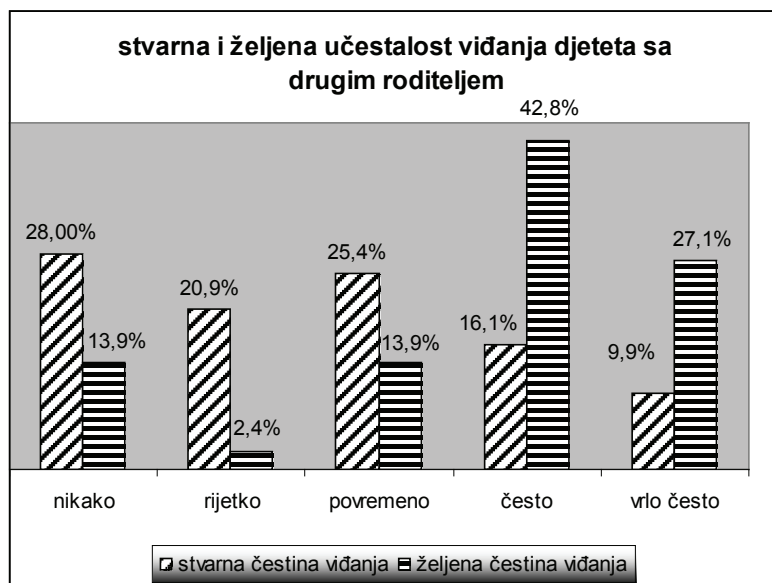

Osim vrste prihoda koje jednoroditeljske porodice primaju zanimalo nas je koliko prema ocjeni roditelja prihodi zadovoljavaju potrebe domaćinstva. Prihodi ne zadovoljavaju potrebe 15,7 % jednoroditeljskih porodica, više od polovine ispitanika izjavljuje da prihodi malo ili djelimično zadovoljavaju potrebe domaćinstva, a 30,6% izjavljuju da prihodi zadovoljavaju potrebe domaćinstva (Grafikon 1). Dakle, dok je gotovo trećina jednoroditeljskih porodica zadovoljna svojim prihodima, najveći je broj onih čiji prihodi zadovoljavaju samo osnovne potrebe, a nije zanemariv ni broj onih čiji prihodi uopće ne zadovoljavaju potrebe porodice.

Kontakt djeteta sa drugim roditeljem

Razvedene, nevjenčane i roditelje čiji je partner otišao da živi negdje drugo pitali smo koliko često je dijete u kontaktu sa drugim roditeljem, te koliko česti bi ti kontakti trebali biti.

Grafikon 2- Stvarna i željena učestalost kontakta djeteta sa drugim roditeljem

Iz Grafikona 2 možemo vidjeti da gotovo trećina ispitanika izvještava da dijete nikako ne viđa drugog roditelja, ali je primjetno da roditelji smatraju da bi se dijete trebalo češće viđati sa drugim roditeljem, pri čemu čak 69,9% njih smatra da dijete treba imati redovan kontakt (često ili vrlo često)

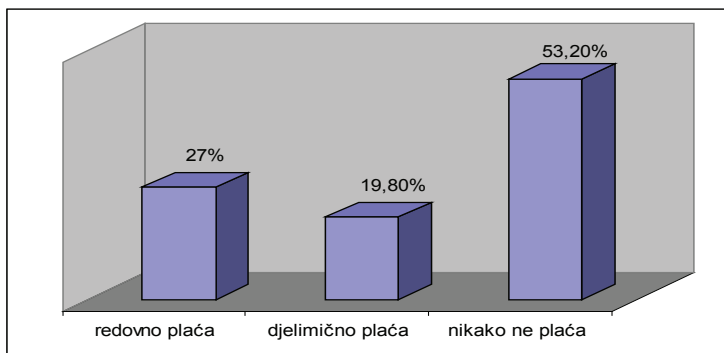
sa drugim roditeljem. Ovako veliki broj roditelja koji smatraju da kontakti djeteta sa drugim roditeljem trebaju biti češći je vrlo ohrabrujući, s obzirom na činjenicu da je za djetetov razvoj najbolja uključenost oba roditelja u odgoj. Dakle, razvod braka ne treba značiti i prekidanje odnosa roditelj-dijete. Ukoliko je to moguće, najbolje je da roditelji podjednako dijele obaveze oko djeteta umjesto da se pridržavaju viđanja tačno određenog dana u sedmici. Na taj način svaki roditelj na različit način provodi vrijeme sa djetetom, što utječe na stvaranje prirodnijeg odnosa i umanjuje se mogućnost da jedan roditelj (zakonski staratelj) dobije ulogu strogog čuvara, kod kojeg dijete mora poštovati pravila, dok se drugi čini roditeljem iz bajke jer on ne želi za kratko vrijeme koje provodi s djetetom postavljati ograničenja. Također, dijeljenjem zadataka pojedinačne obaveze roditelja su smanjene, što za oba roditelja znači manji stres.

Uključenost oba roditelja u djetetov život utiče na to kako će ono prihvatiti autoritet roditelja tokom puberteta. Prilično je snažno mišljenje da na tinejdžere više utječe mišljenje njihovih vršnjaka nego roditelja. Međutim, to se više odnosi na tinejdžere koji imaju slabo razvijene odnose s roditeljima. Roditelji koji u djetetovoj ranoj životnoj dobi uspostave dobre i čvrste veze obično mogu mnogo bolje utjecati na njega tokom puberteta nego njegovi vršnjaci. Jasno je da takav pristup mogu primijeniti samo roditelji koji su sposobni zanemariti međusobne razlike i udaljiti se od međusobne ljutnje.

Najgore što roditelj može učiniti svom djetetu jest okrenuti ga protiv drugog roditelja. Stoga se u procesu posredovanja prilikom razvoda braka koje se odvija u KJU „Porodično savjetovalište“ radi na jačanju roditeljskih kompetencija, usaglašenosti i razvijanju vještina komunikacije.

Alimentacija

Grafikon 3- Plaćanje alimentacije

Alimentacija, odnosno novac za izdržavanje djeteta od strane drugog roditelja značajan je izvor prihoda za porodice koje je redovno primaju. To nažalost često nije slučaj za mnoge porodice, te kao što možemo vidjeti na Grafikonu 3, obavezu plaćanja alimentacije u našem uzorku istraživanja redovno izvršava 27% roditelja, 19,8% djelimično izvršava, a više od polovina roditelja, tačnije 53,2% izvještava da drugi roditelj alimentaciju nikako ne plaća. Iako se u Porodičnom zakonu FBiH navodi da se radno sposoban roditelj ne može osloboditi dužnosti izdržavanja maloljetnog djeteta, a prema Krivičnom zakonu BiH izbjegavanje izdržavanja djeteta predstavlja krivično djelo, veliki broj roditelja izbjegava ovu obavezu. Neplaćanje alimentacije predstavlja krivično djelo, ali u posljednjih 25 godina nikome nije izrečena kazna zatvora zbog neizvršavanja obaveze izdržavanja djeteta. Jedan od načina za izbjegavanje izdržavanja djeteta jeste tzv. rad na crno jer se ne može uraditi izvršenje sudske odluke zbog nemogućnosti blokiranja računa tuženog. Neplaćanje alimentacije često je uzrokovano lošim odnosima među bivšim supružnicima koji se na taj način žele osvetiti svom partneru. Također, događa se da nekad roditelji ne žele da pokreću krivične postupke jer žele izbjeći probleme sa bivšim supružnikom. Izbjegavanje plaćanja alimentacije kod djeteta može izazvati ozbiljne posljedice jer mu šalje poruku da ga je roditelj zaboravio i da ga uopće nije briga za njega.

Istraživanjem je utvrđena značajna povezanost između plaćanja alimentacije i učestalosti viđanja djeteta sa drugim roditeljem, odnosno djeca koja redovno dobijaju alimentaciju se češće viđaju sa drugim roditeljem, što upućuje na to da je ispunjavanje obaveze plaćanja alimentacije

odraz odnosa drugog roditelja prema djetetu i svojoj odgovornosti za njega.

Također, zadovoljstvo prihodima je značajno povezano sa plaćanjem alimentacije, odnosno porodice u kojima djeca ne dobijaju alimentaciju su znatno nezadovoljnije prihodima od onih koji dobijaju alimentaciju, što upućuje na značaj uspostavljanja alimentacionog fonda koji je reguliran zakonom, ali u praksi nikada nije zaživio.

Strategije suočavanja sa problemima

Standardiziranim upitnikom F-copes ispitani su načini suočavanja sa problemima i strategije ponašanja koje koriste jednoroditeljske porodice kada se suočavaju sa problemima ili krizom. Ispitanici su na petostepenoj skali ocjenjivali koliko je određeno ponašanje karakteristično za njihovu porodicu. Njihovi odgovori su kategorizirani u pet subskala- strategija suočavanja.

Najčešće korištena strategija je redefiniranje problema koja predstavlja aktivan pristup problemu unutar porodice, a najmanje korištena je strategija traženja i prihvatanja pomoći. Socijalna podrška, pasivna procjena i duhovna podrška su strategije koje se koriste nešto rjeđe od teorijskog prosjeka.

Jednoroditeljske porodice se oslanjaju na sopstvenu snagu za rješavanje problema, nisu sklone pasivnosti u susretu sa teškoćama, već su borci za svoje porodice.

Duhovna podrška je strategija koju sudionici našeg istraživanja često koriste, što upućuje na to da ovakvim porodicama religija pruža nadu i olakšava im suočavanje sa životnim teškoćama.

Roditeljima iz jednoroditeljskih porodica najčešći izvori ohrabrenja i razumijevanja u podjednakoj su mjeri bliski prijatelji i rodbina. Ovdje treba imati u vidu i podatak da su vlastiti roditelji ujedno članovi kućanstva kod 28,2% jednoroditeljskih porodica, što može pogodovati tome da se više oslanjaju na njih. Vlastiti roditelji određeni su kao daleko najznačajniji izvor podrške roditeljima i temeljem nalaza istraživanja u drugim evropskim zemljama: Portugalu, Francuskoj, Belgiji, Švicarskoj i Velikoj Britaniji (Schale i Willis, 2000). Socijalna podrška važan je faktor zaštite od štetnih učinaka stresa na roditeljstvo (Raboteg-Šarić i sur., 2003.). Izostanak neformalne socijalne podrške može se tražiti ne samo u spremnosti i sposobnosti članova prirodnih socijalnih mreža da pruže odgovarajuću pomoć nego i u spremnosti i vještini roditelja da zatraže ili prime pomoć. Naime, iako porodične veze sa sobom nose snažna društvena očekivanja o pružanju podrške, osoba može odabrati da ne prima podršku od članova porodice ili drugih članova neformalne mreže podrške kako bi izbjegla osjećaj ovisnosti o drugima, stigmatizaciju ili osjećaj obveze uzvraćanja podrške.

Jednoroditeljske porodice se uopće ne oslanjaju na susjede kao izvor socijalne podrške. Ovaj podatak možemo usporediti i sa stanjem u društvu općenito gdje su sa promjenom porodičnih veza i funkcija primjetne i promjene u susjedskim vezama, odnosno otuđenje u sredini stanovanja i slabljenje komšijskih veza. Naime, iako su nekada susjedi bili važan izvor socijalne podrške, svi su se znali i bili upućeni jedni na druge i surađivali, danas se dešava da se uopće ne poznaju ili se samo kurtuazno pozdravljaju. Mogući uzrok tome je ubrzan način života, ali i migracije, uvećanje grada i dolaska novih generacija koju su više okrenute sebi

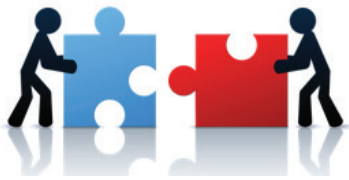
Prirodne mreže podrške ne osiguravaju (svu) podršku svim roditeljima kojima je ona potrebna, već je potrebna i institucionalna podrška. Pluralizacija oblika porodice donosi nove socijalne rizike te mnoge jednoroditeljske porodice trebaju veću i raznovrsniju podršku države nego prije. Međutim, u našem uzorku istraživanja traženje i prihvatanje pomoći je najmanje korištena strategija suočavanja sa problemima, iz čega možemo zaključiti

da su jednoroditeljske porodice manje sklone da institucionalnu podršku navedu kao strategiju prevladavanja stresa.

Strategije suočavanja sa problemima u odnosu na spol, tip porodice i uzrok nastanka jednoroditeljske porodice

Pristup problemima u jednoroditeljskim porodicama se značajno ne razlikuje među spolovima. Dakle, iako istraživanja (Addis i Mahalik, 2003, prema Pećnik i Raboteg-Šarić Z., 2005) pokazuju da su muškarci, u situaciji kada imaju različite životne probleme, manje od žena sklone tražiti stručnu pomoć kao i pomoć neformalne socijalne mreže, i očevi i majke iz jednoroditeljskih porodica u našem istraživanju koriste slične strategije suočavanja sa problemima.

Neutvrđivanje značajnih razlika između majki i očeva u primanju socijalne podrške i traženju i prihvatanju pomoći upućuje na to da utjecaj spolnih stereotipa o reakcijama okoline na samohrane roditelje nije toliko izražen, kao ni spolno tipična nespremnost očeva na traženje i primanje podrške na koju upućuju neka istraživanja (Addis i Mahalik, 2003, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Također, podjednako korištenje strategije redefiniranja, duhovne podrške i pasivne procjene među majkama i očevima iz jednoroditeljskih porodica upućuju na to da spol roditelja koji se sam brine o djeci značajno ne utječe na funkcioniranje jednoroditeljske porodice. U istraživanju nije utvrđena razlika u korištenju strategija suočavanja između jednoroditeljskih porodica koje žive same i onih koje žive sa svojom porodicom porijekla. Iako neka istraživanja upućuju na to da porodice koje žive sa porodicom porijekla primaju više socijalne podrške nego one koje žive same, u našem istraživanju nije utvrđena značajna razlika.

U literaturi možemo naići na razne izvore koji govore o jednoroditeljskim porodicama i njihovoj usporedbi s dvoroditeljskim porodicama s obzirom na različite aspekte životne prilagođenosti i dječjeg razvoja. Mnogo manje izvora bavi se razlikama između različitih oblika jednoroditeljske porodice. Biti samohrani roditelj je najčešće stresno i teško, bez obzira na to da li je roditelj to sam izabrao (razvodom ili odlukom da će sam odgajati dijete) ili postao samohrani roditelj zbog smrti ili napuštanja od strane bračnog partnera. Nas je u ovom istraživanju zanimalo da li u okviru jednoroditeljskih porodica postoje određene razlike u pristupu problemima. Istraživanjem je utvrđena značajna razlika između različitih vrsta jednoroditeljskih porodica na subskali duhovna podrška dok ne postoji statistički značajna razlika u ostalim subskalama upitnika. Odnosno, utvrđeno je postojanje značajne razlike između ispitanika čiji je partner preminuo i ostalih grupa jednoroditeljskih porodica. Naime, duhovna podrška je strategija suočavanja koju značajno više koriste ispitanici čiji je partner umro nego nevjenčani, razvedeni i oni čiji je partner otišao da živi negdje drugo. U životnom ciklusu porodice smrt se prepoznaje kao najbolnije iskustvo, kao najstresniji događaj u životu porodice. Vjerojatno ne postoji ništa na što porodica reagira sa više emocija kao što je smrt. Tugovanje kao prirodan proces slijedi nakon smrti, a smatra se da vjera olakšava suočavanje sa životnim teškoćama i prihvatanje stvarnosti, tako da veće korištenje strategije duhovne podrške od strane jednoroditeljskih porodica u kojima je jedan od roditelja preminuo možemo objasniti upravo nastojanjem da se olakša proces tugovanja.

Aspekti pomoći jednoroditeljskim porodicama od strane društva

U našem istraživanju ispitali smo i koju vrstu pomoći jednoroditeljske porodice očekuju od društva, odnosno u kojim aspektima se društvo treba više uključiti kako bi pomogli ovoj populaciji. Roditelji su na petostepenoj skali procjenjivali koliko su im pojedine vrste pomoći potrebne. Roditelji smatraju da su gotovo podjednako važni svi aspekti: materijalna pomoć djeci

i odraslima (78%); promjena predrasuda porodicama (76%); psihosocijalna podrška djeci i roditelju (75,2%); edukacija odgajatelja, učitelja, nastavnika, pedagoga, psihologa, socijalnih radnika i drugih stručnjaka u cilju njihove osjetljivosti i podrške za probleme jednoroditeljskih porodica (74,7%); podrška djeci i roditelju kroz predavanja, radionice i priručnike o izazovima koje sa sobom nosi život u jednoroditeljskim porodicama (64,4%).

Utjecaj porodične strukture na posao, društveni život i zadovoljavanje potreba djeteta

Zahtjevi savremenog društva postaju sve složeniji u pogledu profesionalne kompetentnosti s jedne strane i kvalitetnog roditeljstva s druge. To opterećuje porodični sistem, koji treba da odgovori i na zahtjeve profesije, ali i na potrebe svakog pojedinog člana porodičnog sistema. Roditelj koji se sam brine za djecu više mora balansirati između radnih i porodičnih uloga, teže mu je da se bori za napredovanje na poslu, pa mu je i samim tim teško popraviti materijalni položaj. Stoga smo u našem istraživanju bili zainteresirani za utjecaj porodičnog statusa na posao, društveni život i zadovoljavanje potreba djeteta, pa smo sudionike pitali da li im porodični status predstavlja problem u nekim od ovih aspekata.

Četvrtina ispitanika (27,5%) navodi da im porodični status predstavlja problem u obavljanju posla, petina (21%) navodi problem pri zapošljavanju, dok 14,7% navodi da im onemogućava napredak u karijeri. Dakle, porodični status roditeljima iz jednoroditeljskih porodica dodatno otežava usklađivanje radne i porodične uloge, a upravo iz tih razloga imaju i problem prilikom zapošljavanja jer poslodavci znaju za njihove povećane potrebe i teže usklađivanje ovih uloga, te se zato ne odlučuju na njihovo zapošljavanje. Također, porodični status predstavlja problem u profesionalnom usavršavanju, jer im je teže organizirati čuvanje djece za potrebe odlazaka na seminare, edukacije, kao i za obavljanju dodatnih honorarnih poslova.

Porodični status roditeljima predstavlja određene probleme u organiziranju ličnog društvenog života, odnosno 20,3% roditelja navodi da im je otežano upoznavanje novih ljudi, prijatelja i ljubavnih partnera, 16,6% da im predstavlja teškoće u druženju sa prijateljima, susjedima i rodbinom, a 25,4% roditelja navodi da im porodični status otežava bavljenje hobiem. Iako većina ističe da su im djeca najvažnija, veliki broj roditelja navodi kako nemaju vremena za sebe, za odmaranje od neprestanih obaveza, za druženje, mada neki roditelji smatraju da se dobrom organizacijom mogu umanjiti ovi problemi. Kao poseban problem ističu stigmatizaciju od strane okoline, odnosno da ih drugi izbjegavaju, ignoriraju.

Više od polovine ispitanika (57,4%) osjeća nedostatak drugog roditelja prilikom zadovoljavanja emocionalnih potreba djeteta (potrebe za ljubavlju, emocionalnom toplinom), 40,3% njih osjeća nedostatak drugog roditelja prilikom zadovoljavanja osnovnih potreba djeteta (egzistencijalnih, materijalnih), dok trećina roditelja

osjeća nedostatak drugog roditelja prilikom uključivanja djeteta u društvo (polazak u vrtić, školu, druženje sa vršnjacima, prve ljubavi, odnos prema autoritetima, organiziranje aktivnosti u slobodnom vremenu). Zadovoljavanje ovih potreba posredno utječe na ostale potrebe koje su također važne za kasniji razvoj i optimalno funkcioniranje djeteta. Emocionalno zadovoljstvo djeteta utječe na cjelokupni psihosocijalni razvoj, a zadovoljavanje ove potrebe razvija osjećanje sigurnosti. Roditelji ističu da djeca imaju svu ljubav i pažnju, ali da najviše osjećaju nedostatak drugog roditelja u specifičnim situacijama, te postavljaju pitanja na koje je roditeljima teško dati odgovor primjeren njihovom uzrastu. Također, navode kako im drugi roditelj nedostaje prilikom odgoja djece, naročito u pubertetu, ali i za pružanje finansijske podrške.

Pitanjem otvorenog tipa smo ispitali koje probleme jednoroditeljskih porodica prvenstveno treba rješavati. Najveći broj ispitanika (57,8%) navodi egzistencijalne probleme (finansijske, stambene, socijalne, nezaposlenost, alimentacije), potom probleme odgoja i obrazovanja djeteta (9%), predrasude 4,2%, te zdravstvene probleme (3,2%).

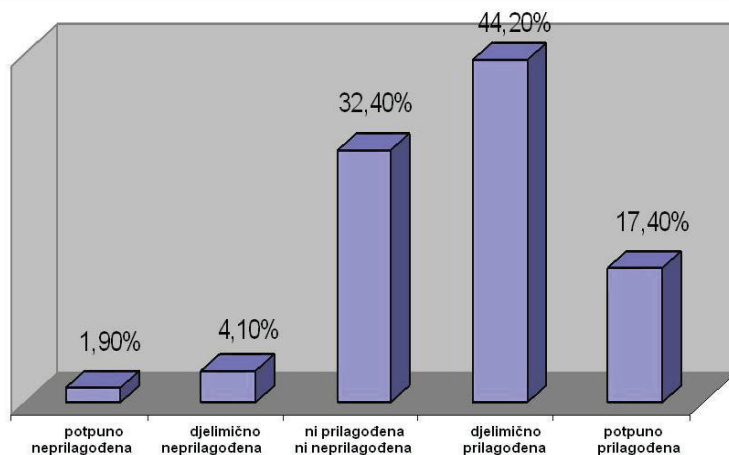
Na pitanje: Na koji način problemi jednoroditeljskih porodica trebaju biti riješeni, najviše je odgovora (59,7%) da državne institucije i ustanove trebaju doprinijeti boljem statusu ove populacije, kroz pomoć u rješavanju

stambenog statusa, zapošljavanje, ostvarivanju prava na alimentaciju i socijalnu pomoć. Zatim slijede odgovori (24,5%) da se isključivo ličnim angažmanom mogu riješiti problemi, ali i uključivanjem drugog roditelja u brigu o djeci i finansijsku podršku, potom angažiranjem porodice, prijatelja i rodbine (7%). Manji broj roditelja se uzda u pomoć „dobrih ljudi“ i Boga.

Veliki broj jednoroditeljskih porodica navodi da probleme nastoje riješiti unutar porodice, bez uključivanja drugih. Razgovorom pokušavaju doći do rješenja, strpljivo, pozitivnim pristupom. Ne žele da se djeca osjećaju drugačijima od djece koja žive sa oba roditelja. U traženju pomoći od strane drugih jednoroditeljske porodice su najviše usmjerene na porodicu porijekla (roditelje, sestru, braću). Od institucija vlasti jednoroditeljske porodice najviše očekuju materijalnu pomoć kroz povećanje dječjeg doplatka i ostvarivanje prava na alimentaciju.

Procjena prilagođenosti porodice

Grafikon 4- Procjena prilagođenosti porodice

Iz Grafikona 4 možemo vidjeti da su, uprkos svim teškoćama sa kojima se susreću, jednoroditeljske porodice dobro prilagođene, odnosno da su dvije trećine ispitanika zadovoljne svojom porodicom, što upućuje na to da je za funkcionalnost porodice bitnija kvaliteta odnosa unutar porodice, nego sama njena struktura.

Pod utjecajem prevladavajuće ideologije porodice koja kao normu nudi tradicionalnu nuklearnu porodicu, alternativne forme porodice posmatraju

se kao odstupanje, devijacija norme, a nerijetko se posmatraju i kao indikatori porodične krize. I ranija nastojanja u razumijevanju porodičnog funkcioniranja koristila su takve modele istraživanja koji su bili usmjereniji na strukturu zanemarujući kvalitetu interakcijskih procesa u porodici. U istraživanjima se nastojala dokazati gotovo linearna kauzalna povezanost između strukturalne deficijentnosti i poremećaja u ponašanju, te razvojnih teškoća djece i mladih. Time se otvoreno sugeriralo da jednoroditeljstvo negativno utječe na psihološki, socijalni i intelektualni razvoj djece (Demo, 1991, prema Grozdanić, 2000). Međutim, neka druga istraživanja (McKerny i Price, 1994, prema Grozdanić, 2000) pokazala su kako razlike u razvojnim posljedicama između jednoroditeljskih porodica i porodica s oba roditelja nisu velike, te da svaka od njih ima jednak kapacitet biti ili zdrava ili disfunkcionalna. Nepovoljniji razvojni ishodi kod djece iz jednoroditeljskih porodica prvenstveno su posljedica loših odnosa u porodici i sukoba roditelja u braku i nakon razvoda te nemogućnosti samohranog roditelja da osigura uvjete (materijalne i nematerijalne) za optimalan razvoj djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Finansijske teškoće, a ne struktura porodice su glavni prediktor roditeljske depresivnosti, koja je povezana sa slabijim odgojnim postupcima roditelja (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2009.) Također, nepovoljan utjecaj samohranog roditeljstva na školski uspjeh djeteta izostaje u zemljama u kojima porodična politika ujednačava resurse (finansijska sredstva, vrijeme s malim djetetom) jednoroditeljskih i dvoroditeljskih porodica. Tako, npr. u Austriji i na Islandu, zemljama u kojima postoji izdašan univerzalni dječji doplatok za samohrane roditelje i roditeljski dopust, nije utvrđeno slabije školsko postignuće djece samohranih roditelja, dok je njihovo najveće akademsko zaostajanje za djecom iz dvoroditeljskih obitelji bilo u SAD-u i Novom Zelandu, zemljama koje uopće ne primjenjuju spomenute mjere porodične politike (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2009). Rezultati nekih istraživanja² pokazuju da se djeca roditelja koji žive u skladnom braku i djeca razvedenih roditelja koji se dogovaraju o djeci i gdje djeca imaju maksimalne kontakte sa oba roditelja ne razlikuju po školskom uspjehu i ponašanju. Sam razvod nije taj koji najviše šteti djeci, već je to sukob roditelja, neovisno o tome jesu li roditelji u braku ili ne.

---

² <http://www.udruga-dijete-razvod.hr/>

Zaključci

- Sudska praksa je možda diskriminatorsna jer se dijete u većini slučajeva kad se roditelji ne mogu dogovoriti oko brige i staranja dodjeljuje majci, a vrlo rijetko ocu. Iako izgleda da su žene sklonije da preuzmu glavnu ulogu u brizi za djecu nakon razvoda braka, samohrani očevi su grupa koja je i društveno vrlo zanemarena.
- Podatak da roditelji iz jednoroditeljskih porodica smatraju da bi se dijete trebalo viđati češće sa drugim roditeljem je vrlo ohrabrujući, s obzirom na činjenicu da je za djetetov razvoj najbolja uključenost oba roditelja u odgoj i upućuje na postojanje svijesti o važnosti nastavka roditeljske saradnje bivših supružnika za dobrobit djeteta.
- Alimentacija je značajan izvor prihoda za porodice koje je redovno primaju, međutim više od polovina jednoroditeljskih porodica alimentaciju nikako ne dobija. Plaćanje alimentacije je značajno povezano sa učestalošću viđanja djeteta sa drugim roditeljem, što upućuje na to da je izvršavanje obaveze izdržavanja djeteta odraz odnosa roditelja prema djetetu općenito. Također, plaćanje alimentacije je značajno povezano sa zadovoljstvom prihodima, pa možemo zaključiti da pored materijalnog aspekta, (ne)plaćanje alimentacije ima i psihološki efekt, odnosno doprinosi (ne)zadovoljstvu zbog (ne)ostvarivanja prava.
- Traženje i prihvatanje pomoći je najmanje korištena strategija suočavanja sa problemima, iz čega možemo zaključiti da su jednoroditeljske porodice manje sklone da institucionalnu podršku navedu kao strategiju prevladavanja stresa, što može upućivati na potrebu razvijanja adekvatnijih načina pomoći ovoj populaciji ili na potrebu jačanja ove populacije da traži i prihvati podršku društva koja joj se nudi.
- Roditeljima iz jednoroditeljskih porodica najčešći izvori ohrabrenja i razumijevanja u podjednako su mjeri bliski prijatelji i rodbina. Jednoroditeljske porodice se uopće ne oslanjaju na susjede kao izvor socijalne podrške, već se oslanjaju na sopstvenu snagu za rješavanje problema, nisu sklone pasivnosti u susretu sa teškoćama i borci su za svoje porodice.
- Pristup problemima značajno se ne razlikuje među spolovima, odnosno očevi i majke iz jednoroditeljskih porodica u našem istraživanju koriste slične strategije suočavanja sa problemima. Međutim, ovaj podatak s obzirom na neravnomjernu zastupljenost majki i očeva iz jednoroditeljskih porodica u našem uzorku (iako je pretpostavka da je takav omjer sličan onom u populaciji jednoroditeljskih porodica) ne može biti generaliziran na cijelu populaciju.

-
- Porodični status roditeljima iz jednoroditeljskih porodica predstavlja problem pri zapošljavanju, u obavljanju posla, te onemogućava napredak u karijeri.
  - Porodični status roditeljima predstavlja određene probleme u organiziranju ličnog društvenog života, odnosno otežava upoznavanje novih ljudi, prijatelja i ljubavnih partnera, druženje sa prijateljima, susjedima i rodbinom, te bavljenje hobiem.
  - Roditelji iz jednoroditeljskih porodica osjećaju nedostatak drugog roditelja prilikom zadovoljavanja emocionalnih i egzistencijalnih potreba djeteta, te prilikom uključivanja djeteta u društvo.
  - Problemi jednoroditeljskih porodica koje prvenstveno treba rješavati su egzistencijalni problemi (finansijski, stambeni, socijalni, nezaposlenost, alimentacija), potom problemi odgoja i obrazovanja djeteta i predrasuda okoline.

Jednoroditeljstvo postavlja brojne zahtjeve na svoje članove, kao i izazove pred stručnjake koji se bave porodicama. Poznavanje specifičnosti potreba i problema ovakvih porodica u samoj je osnovi oblikovanja adekvatne pomoći jednoroditeljskim porodicama. Prepoznavanjem snaga jednoroditeljskih porodica više ćemo pomoći ovakvim porodicama nego da ih uspoređujemo sa idealom tradicionalne porodice, jer se pokazalo da potencijal zdravlja porodice leži u unutrašnjoj dinamici, procesima i odnosima unutar porodice, a ne u njenoj strukturi.

III SMJERNICE ZA BUDUĆE DJELOVANJE

S ciljem ukazivanja na stanje i potrebe jednoroditeljskih porodica, te iniciranja intenzivnijeg i sveobuhvatnijeg pružanja psihosocijalne podrške ovim porodicama, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ u saradnji sa J.U. „Kantonalni centar za socijalni rad“ održala je u oktobru 2013. godine Okrugli sto „Jednoroditeljske porodice - prava djeteta“. Na Okruglom stolu prezentirani su rezultati istraživanja koje je provela KJU „Porodično savjetovalište“, te su predstavljena iskustva J.U. „Kantonalni centar za socijalni rad“ u radu sa ovom populacijom. Više od šezdeset učesnika - profesionalaca iz oblasti socijalne zaštite i obrazovanja sudjelovalo je u radu radnih grupa *Roditeljstvo, Institucionalna podrška i Stigmatizacija* pri čemu su doneseni slijedeći zaključci koji mogu biti smjernice za buduće djelovanje:

- Zakonom definirati pojam jednoroditeljske porodice – Porodični zakon FBiH i Porodični zakon RS ne prepoznaju termin samohrani roditelj, niti termin jednoroditeljske porodice, što onemogućava njihovo prepoznavanje kao zasebne socijalne grupe koja bi imala određene privilegije, povlastice i pomoć od strane države, pa je potrebno zakonom definirati pojam jednoroditeljske porodice, samim tim i prava ovih porodica.

U susjednoj zemlji, Hrvatskoj, jednoroditeljska porodica je definirana Zakonom o socijalnoj skrbi kao porodica koju čine dijete/djeca i jedan roditelj, a samohrani roditelj je roditelj koji nije u braku i ne živi u izvanbračnoj zajednici, a sam skrbi i uzdržava svoje dijete³, dok su prava samohranih roditelja regulirana kroz više zakona. Slično je i u nekim drugim zemljama evropske unije (Italija, Njemačka, Francuska i Velika Britanija) u kojima se u zakonskoj regulativi samo razlikuje dob djeteta o kojem se samohrani roditelji brinu⁴.

U Republici Srpskoj je pokrenuta inicijativa za izmjenu i dopunu Porodičnog zakona RS kako bi se uvela definicija samohranog roditelja kao roditelja kojem je nakon razvoda povjereno dijete, ali koji ne prima pomoć drugog roditelja jer drugi roditelj ne izvršava svoje obaveze prema djetetu. Potrebno je sličnu inicijativu od strane Centra za socijalni rad, udruženja samohranih roditelja, Ombudsmena za ljudska prava, strukovne organizacije (socijalnih radnika, pedagoga, psihologa) ili neke slične organizacije uputiti i Vladi Federacije BiH, odnosno inicirati da se u Porodični zakon ili u Zakon o socijalnoj zaštiti uvrste i samohrani roditelji (roditelji koji se samostalno, bez kontinuiranog i fizičkog učešća drugog roditelja, brinu o zaštiti i vaspitanju djeteta/djece), ali i jednoroditeljske

³ <http://narodne-novine.nn.hr/>

⁴ <http://www.supermom-kick-off.eu/>

porodice, jer bi se na taj način fokus sa prava roditelja pomjerio na prava i potrebe djeteta/djece.

- Intenzivirati realizaciju postojećih pravnih normi kroz uspostavljanje alimentacionog fonda - Kada uzmemo u obzir dobivene rezultate istraživanja koji se odnose na alimentaciju, odnosno podatke prema kojima više od polovine roditelja iz jednoroditeljskih porodica izvještava da drugi roditelj alimentaciju nikako ne plaća, dolazimo do zaključka da je potrebno pooštriti i intenzivirati realizaciju postojećih pravnih normi kroz uspostavljanje alimentacionog fonda i kazni za izbjegavanje izdržavanja. Naime, članom 237. Porodičnog zakona FBiH je definirano da „kad sud utvrdi da roditelji i druge osobe koje su obavezne davati izdržavanje nisu u mogućnosti podmiriti potrebe izdržavanja djeteta, obavijestit će o tome organ starateljstva koji je dužan osigurati sredstva za izdržavanje djeteta iz budžetskih sredstava Federacije⁵. Međutim, alimentacioni fond koji je zakonom reguliran u praksi nikada nije zaživio, odnosno nadležni organi Federacije BiH nisu obezbijedili sredstva za pomenutu namjenu. O ovom problemu se često diskutovalo na okruglim stolovima na kojima su bili predstavnici ustanova koje se bave pitanjima prava malodobne djece, međutim problem nikada nije riješen iako je relevantnim institucijama upućivana inicijativa i zahtjev za rješavanje ovog pitanja. U Republici Hrvatskoj ukoliko roditelj ne plaća alimentaciju djetetu se priznaje pravo na privremeno izdržavanje od strane države u najdužem trajanju do tri godine. Privremeno izdržavanje isplaćuje se u iznosu od 50% minimalnog novčanog iznosa kojeg je dužan platiti roditelj koji ne živi s djetetom⁶. U Sloveniji alimentacioni fond je dio Javnog fonda Republike Slovenije koji u svom sastavu ima još jamstveni i invalidski fond. Alimentacioni fondovi koji postoje u nekim drugim zemljama (Austrija, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Irska, Norveška, Slovačka i Švedska) ne dozvoljavaju da dijete bude bez primanja jer država isplaćuje alimentaciju, a onda ona poslije od nesavjesnog bivšeg supružnika naplaćuje novac. Na taj način državne institucije na sebe preuzimaju obavezu isplaćivanja, ali i naplaćivanja alimentacije. Također, jedan od mehanizama koji bi mogao osigurati redovnije plaćanje izdržavanja djeteta jeste kazna u vidu povećanja visine alimentacije u slučaju kašnjenja plaćanja. Na značaj alimentacije za jednoroditeljske porodice upućuju podaci kojima je utvrđena značajna povezanost između plaćanja alimentacije i učestalosti viđanja djeteta sa drugim roditeljem, odnosno djeca koja redovno dobijaju alimentaciju se češće viđaju sa drugim roditeljem, što upućuje na to da je ispunjavanje obaveze plaćanja alimentacije odraz odnosa drugog roditelja prema

⁵ <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2005/zakoni/25bos.pdf>

⁶ www.samohrani.com

djetetu i svojoj odgovornosti za njega. Također, zadovoljstvo prihodima je značajno povezano sa plaćanjem alimentacije, odnosno porodice u kojima djeca ne dobijaju alimentaciju su znatno nezadovoljnije prihodima od onih koji dobijaju alimentaciju.

U februaru 2014. godine Vlada FBiH je zadužila Federalno ministarstvo pravde da, kao predlagač i obrađivač Porodičnog zakona FBiH, dopuni njegov član 237. s ciljem jasnijeg određivanja nadležnosti, te da pristupi izradi podzakonskog akta koji će detaljnije urediti pitanje načina osiguravanja sredstava iz Budžeta FBiH namijenjenih izdržavanju djeteta. Pri tome je zaduženo Federalno ministarstvo finansija da, u saradnji s Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, razmotri mogućnosti za formiranje alimentacionog fonda i Vladi dostavi prijedlog za rješenje ovog problema⁷. Do marta 2015. godine nije pronađeno rješenje za ovaj problem, što upućuje na potrebu kontinuiranog praćenja rješavanja ovog pitanja.

- Formirati mrežu institucija - Iako se ne oslanjaju na institucije, jednoroditeljske porodice smatraju da upravo državne institucije i ustanove trebaju doprinijeti boljem statusu ove populacije, kroz pomoć u rješavanju stambenog statusa, zapošljavanje, ostvarivanje prava na alimentaciju i socijalnu pomoć. Stoga je potrebno formirati mreže institucija za pomoć jednoroditeljskim porodicama u cilju pružanja institucionalne podrške, odnosno raditi na jačanju saradnje između ustanova socijalne zaštite, ali i na jačanju međusektorske saradnje društvenih subjekata koji direktno ili indirektno rade sa jednoroditeljskim porodicama. Jedan od načina ostvarivanja međusektorske saradnje bio bi da ministarstva na kantonalnom i federalnom nivou i Vlada FBiH kao „krovna“ institucija kroz strateški plan usmjeren na poboljšanje statusa jednoroditeljskih porodica pokrene i jasno definira zajedničke aktivnosti ustanova iz mreže socijalne zaštite, ali i drugih sektora, poput obrazovanja, zdravstva, sudstva, policije. Istraživanje čiji su rezultati predstavljeni u ovom priručniku je primjer dobre saradnje između institucija, odnosno socijalnog i obrazovnog sektora, kao i održani Okrugli sto o jednoroditeljskim porodicama.

Također, potrebno je raditi na povezivanju institucija sa nevladinim organizacijama i udruženjima koje u svom fokusu imaju jednoroditeljske porodice kroz rad na zajedničkim projektima.

- U kontekstu institucionalne podrške potrebno je kontinuirano unapređivati preventivne aktivnosti u oblasti planiranja porodice - S obzirom na povećan broj razvoda brakova, neophodno je povećanje interesiranja stručnjaka za razumijevanje porodičnih kriza i osmišljavanje i realizaciju,

⁷ www.fbihvlada.gov.ba.

finansiranje, te promociju preventivnih projekata koji će obuhvatiti pripremu za partnerski odnos, roditeljstvo, te razvijanje vještina potrebnih za nošenje sa izazovima i krizama koje se javljaju pri prelasku iz jednog razvojnog perioda porodice u drugi.

Naime, svaka faza životnog ciklusa porodice je i potencijalna krizna tačka ukoliko se porodica ne prilagodi razvojnim potrebama svojih članova, s tim da neke faze životnog ciklusa porodice imaju veći krizni potencijal kao što su početna porodica (porodica od zasnivanja braka do rođenja prvog djeteta) i porodica sa malim djetetom. Stoga je potrebno da vladine i nevladine organizacije koje u svom fokusu rada imaju i porodicu (porodično savjetovalište, centri za socijalni rad, centri za mentalno zdravlje) rade na jačanju kapaciteta porodice kako bi se nosila sa ovim teškoćama, promoviraju primjere dobre prakse kroz medije, te da vlada, donatori i donosioci odluka prepoznaju značaj finansijskog ulaganja u ovakve projekte koji doprinose funkcionalnosti porodice.

- Također, potrebno je pokrenuti i finansirati programe za pružanje psihosocijalnih usluga jednoroditeljskim porodicama, posebno neposredno nakon razvoda braka ili nakon što se desio gubitak partnera. Neki od aspekata koje treba obuhvatiti psihosocijalna podrška jesu jačanje samopouzdanja majke/oca i djeteta iz jednoroditeljske porodice, osvještavanje ličnih potreba roditelja koje su možda zanemarene, rad na izgradnji kapaciteta za traženje i prihvatanje socijalne podrške, pomaganje samohranim roditeljima u ispunjavanju zahtjevne roditeljske uloge, organiziranje grupa samopomoći, značaj njihove međusobne komunikacije, dijeljenja iskustva radi smanjenja osjećaja izoliranosti, ojačavanje ovih roditelja za pružanje pomoći i podrške drugim roditeljima koji se nalaze u sličnoj situaciji. Primjer dobre prakse jeste projekt pružanja psihosocijalne podrške članovima porodica sa iskustvom razvoda braka koje realizira KJU „Porodično savjetovalište“. Projekt se bazira na razmjeni iskustava i psihoedukaciju kroz grupni rad sa ciljem pružanja podrške i pomoći roditeljima sa iskustvom razvoda braka da što bezbolnije prođu kroz uobičajene krize koje se neminovno pojavljuju i sa kojima se suočavaju, kako bi dalje napredovali u svom razvoju. Također, cilj je osnažiti roditelje kako bi se u novonastalim situacijama adekvatno izborili sa povećanom količinom stresa i bili odgovarajuća podrška svojoj djeci, jer u protivnom dugotrajan stres iscrpljuje porodične adaptivne sposobnosti i dovodi do krize u porodici.
- Raditi na razbijanju stereoptipa i predrasuda prema jednoroditeljskim porodicama- Struktura porodice je obilježje koje ima potencijal za stvaranje stereotipa, odnosno pojednostavljenih, pretjerano generaliziranih i široko

prihvaćenih vjerovanja, npr. o grupi ljudi koji imaju neko zajedničko obilježje, poput toga da se sami brinu za djecu.

Nukleusna porodica se stereotipno posmatra kao funkcionalna i „normalna“, dok su sve alternativne forme porodice stereotipizirane kao disfunkcionalne. Stereotipi su posebno izraženi prema majkama, odnosno razvedene majke se posmatraju kao neuspješne u području bračnog i porodičnog života, nevjenčane majke kao devijantne i koje teško udovoljavaju zahtjevima roditeljstva, dok se majke iz nukleusnih porodica posmatraju vrlo pozitivno. S druge strane očevi se bez obzira na bračni status percipiraju kao manje njegujući od majke, te sa slabijim roditeljskim vještinama i lošijim porodičnim odnosima (Ganong i Coleman, 1995, prema Raboteg-Šarić i Pećnik, 2009).

Samohrani roditelji su često izloženi osuđivanju, ismijavanju, potcjenjivanju i odbijanju da im se pruži podrška. Predrasude prema roditeljima dovode do stigmatizacije djece iz jednoroditeljskih porodica, pa se članovi jednoroditeljskih porodica često osjećaju marginalizirano u društvu. Nerazumijevanje okoline ne utječe samo na ponašanje drugih osoba u društvu prema samohranim roditeljima nego i na sposobnost roditelja da se suočavaju sa svakodnevnim izazovima samohranog roditeljstva, kao i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva. Stavovi okoline općenito su više pozitivni prema njihovoj djeci nego prema roditeljima, a najpozitivnije stavove pokazuju osobe koje su bliske samohranim roditeljima, odnosno roditelji i uža rodbina, prijatelji, kolege na poslu, te druga djeca sa kojima djeca samohranih roditelja dolaze u kontakt (Raboteg-Šarić, 2003). Negativan stav društva prema jednoroditeljskim porodicama može generirati društvenu ranjivost ove grupe, te otežavati uspostavljanje kredibiliteta samohranih roditelja kao roditelja.

Predrasude se najučinkovitije uklanjaju širenjem znanja na opću populaciju, pa u tome ključnu ulogu imaju odgojno-obrazovni sistem i mediji kroz koje treba ciljano poticati vrijednosti uvažavanja različitosti porodičnih modela, uz istovremeno promoviranje zadovoljne porodice kao važnog cilja porodične politike. U tome svoj doprinos mogu dati različiti subjekti, npr. škole kroz dramske sekcije, pozorišta kroz predstave, filmski festival kroz odabir filmova, odnosno filmska industrija zanimanjem za ovu tematiku.

Potrebno je pokrenuti medijske kampanje (radio i televizijske emisije, internet portale) kako bi se društvo upoznalo sa izazovima i teškoćama sa kojima se ove porodice nose, te na taj način bolje razumjelo životne

situacije jednoroditeljskih porodica, ali i prepoznalo vrijednosti i snage ovakvih porodica. Također, jedan od načina informiranja šire javnosti o položaju jednoroditeljskih porodica i mogućnostima unapređivanja njihovog statusa jesu i brošure i promotivni leci.

- Edukacija stručnjaka koji u svojoj oblasti djelovanja imaju i rad sa jednoroditeljskim porodicama - Društvena stigmatizacija je prisutna i tamo gde ne smije da je bude, odnosno u institucijama koje trebaju pružati podršku jednoroditeljskim porodicama, a ne dodatno otežavati njihov položaj.

Kada govorimo o uspješnom radu sa osjetljivim grupama, prva stvar je prepoznavanje i odbacivanje stereotipa i predrasuda u komunikaciji. Ukoliko negativan stav prema jednoroditeljskim porodicama imaju stručnjaci u području obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite moguće je da oni nepovoljno djeluju na procjene samohranih roditelja i ponašanje prema njima, predstavljajući na taj način socijalno-psihološku prepreku pristupu socijalnim pravima na strani davatelja usluga. Stoga je potrebno raditi na kontinuiranoj edukaciji stručnjaka iz oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne politike, sudstva i dr. u cilju njihovog senzibiliziranja za jednoroditeljske porodice, ali i unapređenja stručnog rada na polju preveniranja stigmatizacije i optimalnog zadovoljavanja potreba jednoroditeljskih porodica.

Također, potrebno je organizirati i supervizije za stručnjake kako bi se pravovremeno ukazalo na nepravilnosti i propuste u stručnom radu pojedinih službi i organizacija, koji su možda jedan od uzroka zbog čega se jednoroditeljske porodice ne oslanjaju na institucionalnu podršku. Pored toga, važno je raditi i na osnaživanju i edukaciji samohranih roditelja koji su ponekad skloni da određena ponašanja i postupke djeteta, ali i drugih ljudi prema djetetu percipiraju i tumače svojim porodičnim statusom, iako kroz slične situacije prolaze i kompletne porodice ili su te pojave rezultat razvojnih faza u životu svakog djeteta.

- Informirati jednoroditeljske porodice o pravima i socijalnim uslugama - Članovi jednoroditeljskih porodica često nisu dovoljno informirani o institucionalnoj i neformalnoj podršci koja im je na raspolaganju, pa je potrebno putem različitih kampanja i edukacija raditi na širem i obuhvatnijem informiranju roditelja iz jednoroditeljskih porodica o njihovim pravima i socijalnim uslugama koje mogu ostvariti. Prva instanca koja bi im trebala pružiti ove informacije jesu centri za socijalni rad, te udruženja jednoroditeljskih porodica. Također, potrebno je raditi na izgradnji kapaciteta roditelja za traženje i prihvatanje socijalne podrške, jer

nekada i kada postoje psihosocijalne usluge namijenjene ovoj populaciji, jednoroditeljske porodice se teško odlučuju na njihovo korištenje. S druge strane oni koji se odluče na korištenje usluga psihosocijalne podrške te usluge procjenjuju vrlo korisnim za svoju porodicu.

- Isticati značaj formiranja udruženja jednoroditeljskih porodica kojima bi se povezali samohrani roditelji i djeca u cilju razmjene iskustava i jačanja kapaciteta ovih porodica te informiranja o uslugama koje pružaju institucije i organizacije civilnog društva. Također, ova udruženja bi se trebala boriti za status i dugoročno poboljšanje života jednoroditeljskih porodica kroz inicijative za oslobađanje plaćanja taksi na ovjeru raznih dokumenata, prednost kod upisivanja djece u vrtić, kao i subvencioniranje troškova vrtića i produženog boravka, prednost prilikom apliciranja za stipendije i dr.
- Iskustvo u radu sa jednoroditeljskim porodicama, ali i istraživanje pokazuje da roditeljima iz jednoroditeljskih porodica porodični status otežava usklađivanje radne i porodične uloge, kao i organiziranje ličnog društvenog života, pa i kada žele da se uključe u psihosocijalne programe, nemaju kome povjeriti djecu. Stoga bi od velike pomoći bilo pokretanje udruženja koja pomažu samohranim roditeljima oko svakodnevnih obaveza čuvanja i animacije njihove djece kako bi sami roditelji imali malo vremena za sebe i za neke druge aktivnosti, vodeći pri tome računa da se njihova djeca dodatno ne stigmatiziraju.
- Svoj doprinos u poboljšanju statusa jednoroditeljskih porodica može dati i Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo pružajući roditeljima edukacije za oposobljavanje za rad na računarima, pisanje CV-a i pisma motivacije. Također, jedan od načina pomaganja ovoj populaciji od strane službe za zapošljavanje jeste radno osposobljavanje (profesionalnu orijentaciju/prekvalifikaciju) korisnika socijalnih usluga iz jednoroditeljskih porodica kroz jačanje radnih kapaciteta, te stimulaciju poslodavcima prilikom zapošljavanja roditelja iz jednoroditeljskih porodica s ciljem poboljšavanja njihovog materijalnog statusa, uz vođenje posebne pažnje da se na taj način dodatno ne stigmatiziraju.

IV LITERATURA

- Cujzek-Semov, T. i Kos, S. (2008). *Uloga samohrane majke u društvu*. Obiteljski centar. Dostupno na: http://www.obiteljskicentarkzz.hr teme/02/uloga_samohrane_majke_u_drustvu.htm
- Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2006): *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
- Grozđanić, S. (2000): *Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka*. Zagreb: Ljetopis socijalnog rada. Dostupno na: hrcak.srce.hr/3730
- Milenković, M. (2012): *Stavovi studenata prema braku i razvodu s obzirom na strukturu porodice i kvalitet porodičnih odnosa*. Niš: Master rad.
- Mitić, M. (1997). *Porodica i stres*. Beograd: Institut za psihologiju Žarko Albulj.
- Raboteg-Šarić, Z. i Pećnik, N. (2009). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. Zagreb: Izvorni znanstveni rad. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=75217
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. i Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb DZZOMM, 2003., str.486.
- Pećnik N. i Raboteg-Šarić Z. (2004): *Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima*. Izvorni znanstveni članak. Rev. soc. polit., god. 12, br. 1, str 1-21. Dostupno na: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/18/22>
- Vasta, R., Haith, M.M. i Miller, S.A. (2001). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Schale, K.W. i Willis, S. (2000). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sjednica.php?sjed_id=352&col=sjed_saopcenje
- http://www.supermom-kick-off.eu/assets/plugindata/poolr/supermom-research-report_eng_final.pdf
- http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_157_3289.html
- http://www.udruga-dijete-razvod.hr/wp-content/uploads/Vodic_A_DIJETE_web_08.pdf

Ulica: Avdage Šahinagića br. 14/II, 71000 Sarajevo
Telefon: 030/572-050, 033/209-112 Fax: 030/572-050
E-mail: savsar2001@yahoo.com Web: www.porodicno.ba